

(Bible tábořského hejtmana Filipa z Padeřova a knižní malba husitské doby, Praha 2018, KTF UK, 263 s. + 53 černobílých vyobrazení + XXXIV barevných repr., ISBN 98-80-7422-662-5.

Zdaleka ne vždy platí, že *inter arma silent musae*, i když ty tam mají nepochybně podstatně těžší život než za časů pokojných. Těch dnů plného oddechu ale bylo ve vlastním smyslu toho slova v době husitské revoluce a válek spíše pořádku a přesto vznikala významná díla literární i umělecká nejen tam, kde pro to byly relativně vhodné podmínky, ale leckdy i tam, kde bychom to neočekávali. Nejen pokud jde o prostředí, ale zejména také pokud jde o příslušného iniciátora. A to je i případ iluminované české bible, která vznikla či spíše vznikala mnoho měsíců závěrem husitské revoluce v první polovině 30. let 15. století na objednávku na v podstatě nepřilíh významném hradě jednoho tábořského hejtmana - Filipa z Padeřova z v zdánlivé odloučenosti, totiž na hradě Ostromeči na Příbramsku.

Jako oponent Kubíkovy habilitační práce se ovšem nacházím ve velice svízelné, ba přímo komplikované situaci, protože před krátkou dobou vyšel v 2. čísle letošního ročníku ČČH (s. 447-460) o Kubíkově práci poměrně obsáhlý recenzi článěk Františka Šmahela s velmi kladným hodnocením. Aby mi bylo dobře rozuměno. Nejde mi o to, že ten článěk je vstřícný, nýbrž o to, že do značné míry souzní s mým dojmem, který jsem si z četby Kubíkovy knihy učinil ještě předtím, než jsem byl o posudek na ni požádán a pochopitelně i než jsem četl Šmahelovu stať. Tolik tedy úvodem.

Kubík není první, kdo se Filipově bibli zevrubně věnuje. I když ji znal už Dobrovský a pak se různě vyjadřovaly doslova desítky dalších osobností, první soustavnější výklad podal až Antonín Matějčková v stati v Žižkové jubilejním sborníku z r. 1924. Tu by bylo bývalo záhodno zřetelněji v rozsáhlé bibliografii upozornit na to, že titul z r. 1984 je opravdu jen přetisk. důležité stati z r 1924, který nemá nárok na samostatné údaj.. A když už jsem zmínil bibliografii lze s povděkem konstatovat, že ji autor koncipoval široce s přihlédnutím i k zahraničním (metodologickým resp. k širším vývojovým kontextům cílícím studiím). I když se Filipovou bibli v podobném kontextu jako to činí Kubíkova kniha, těžko bude někdo v dohledné době zabývat, rozhodně nelze vyloučit, že jednotlivé aspekty její problematiky budou různě předmětem pozornosti v širších bohemikálních souvislostech. A opravdu: doslova souběžně vyšla stať M. Šroňka - K. Horníčkové o některých motivech v Filipově bibli. Bylo by zajímavé si vyslechnout, jaký má Kubík na práci názor, protože ji nemohl použít a jak to zapadá či nezapadá do jeho výkladů.

Předkládaná kniha má význam zejména pro tři obory, i když ten umělecko historický je klíčový. Ty další dva jsou: filologický (kniha je důležitým pramenem pro genezi staročeské bible) a kodikologický a s tím spojený kulturně a vlastně i politicko historický.

Pokud nemáme u jakéhokoliv rukopisu dostatečně výmluvný kolofón či jiné příbuzné indicie, je takový rukopis užitečný "pouze" jako textový artefakt. S tím spojená příslušná kritika se při nejlepší vůli a při veškeré akribii může dopracovat odpovědi na otázky po stáří a původu, jejichž zodpovězení je základním východiskem, jen více či méně pravděpodobných závěrů. V tomto případě ale máme k dispozici velice luxusní informace jak místní, tak chronologické. stejně Jako autorské a objednavatelské a to dokonce v několika návazných stupních. Literatura je samozřejmě všechny zná a pracuje s nimi, zejména kvalifikovaně pak od dob Antonína Matějčka. Nicméně přesto mám dojem, že si plně neuvědomila skutečnost, že rukopis byl psán na táboritském hradě v době jeho obléhání, kdy posádka trpěla hladem, aniž se to projevilo v kvalitě práce a aniž o tom byla učiněna jediná zmínka. Po vyjednaném volném odchodu posádky (tedy včetně hradního "skriptoria a malířské dílny" na Tábor (?) se v tvorbě tohoto kodexu pokračovalo po opuštění jmenovaného středočeského hradu, který byl exemplárně zbořen. Odešel tedy nejen jeho objednavatel a velitel posádky v jedné osobě, ale i autor-iluminátor v jedné osobě (?) či autoři (písař a iluminátoři). Kubík totiž mluví dokonce v množném čísle o pokračovatelích. Zřejmě do Tábora (?) aby tam dílo dokončili. Nic o tom se v kolofónech nedovíme, jako by to byly zaznamenání nehodné banality. A to si ještě musíme představit další technické okolnosti. Na tu práci musel být obstaráván v hojné míře pergamen a ovšem i psací prostředky, což nebyla jednorázová záležitost, takže se muselo pendlovat mezi Prahou a Ostromečí. A to nemluvím o finančním pozadí celé finančně jistě náročné objednávky. To jsou však věci, jejichž konkrétní řešení není v našich silách, nicméně musí být brány v úvahu zřetelněji než dosud, aby tak vynikla ojedinělost celého tohoto podniku. Otázka bezprostředního původu předloh "naší" bible jak textově, tak v iluminacích je také třeba brát na váhu, neboť málokdo by se na několik let vzdával možnosti jejího používání (i když víme že reprezentační rukopisy byly svým způsobem užívány ve "zvláštním režimu"). Skoro se tak zdá, jako by dílo bylo ve svých pokročilejších fázích (už před Lipanami), alespoň pokud jde o iluminátorskou práci, pracováno a dokončeno mimo Ostromeč. O písemných pokynech pro iluminátory není v bibli stop, nicméně tito museli nějaké pokyny dostávat, shledává-li Kubík, že se v jejich výtvorech objevují prvky konfesijně (utrakvisticky) orientované motivy. Takové pokyny ovšem nemohly přicházet od osoby nekvalifikované. Ale tu se neodvažuji dále spekulovat. Jen jsem tím chtěl upozornit na Kubíkovu schopnost reflektovat i problémy širšího rázu. Jde mu ale zejména o otázky historicko-umělecké, které chtějí rozkrýt charakter iluminací, doprovázejících biblický text, určit jejich kvalitu resp. stanovit vynalézavost použitých motivů a zařadit je do vývojové linie naší rukopisné malby první půle 15. století. Do období, jež tvoří hranici mezi středověkem a blížícím se novověkem a jeho novými výzvami.

Ale obraťme stručně pozornost bezprostředně na osobu Filipovu, jenž je považován někdy dokonce za negramotného (Bartlová), ale který byl nepochybně *literatus* neboť Šmahel ve výše cit. recenzi (s. 454) jej velmi pravděpodobně ztotožnil s jedním z pražských univerzitánů konce 14. století. Jeho jméno se ovšem na Táboře koncem 20. let objevuje na předních místech společenského žebříčku a je mu svěřeno důležité místo v předsunté tábořské pozici a zřejmě i organizace jejího vybudování. O deset let později se jeho jméno spolu s dalšími "Padařovany" ztrácí, když se pravděpodobně setkáváme s jeho vdovou.

Je ale také třeba zastavit se u úsudcích resp odsudcích Filipa jako "snobského zbohatlíka" (Čornej), hojícího si "své pocity méněcennosti" (Kubík). Takové úvahy sice překračují výrazně Kubíkovy záměry, nicméně je, myslím, třeba se vůči nim ohradit. Než se vrátíme k vlastnímu metier Kubíkovy práce, je třeba upozornit na některé inspirativní úvahy Šmahelovy nejen v souvislosti s vnějšími osudy Filipovými (zejména a s. 456n), ale také tam, kde zdůrazňuje důležitost Kubíkových závěrů umělecko-historických.

Aniž bych mohl zacházet tu do detailních otázek, které vyvstávají a jež Kubík kvalifikovaně řeší jeho oboru vlastními cestami, mohu konstatovat, že předkládanou práci považuji za dostatečný podklad pro získání hodnosti docenta pro obor dějin umění.

V Praze dne 13. srpna 2020

emer. prof. PhDr Ivan Hlaváček CSc.